

«ΣΤΟΥΣ ΚΟΛΠΟΥΣ ΤΩΝ ΕΛΑΙΩΝΩΝ»

«-Τη Μαριγώ σου την πεντάμορφη, θα την παντρέψεις εκεί μακριά, στον Μεσαγρό; Τι λες μωρέλι μ; Πώς το παγαιν' η καρδιά σου; -Αφού είναι για τον Αντώνη τον Χατζηβασίλη, και στη Μυτιλήνη ακόμη θα την πάντρευα!» Αυτά είπε κάποτε, στις αρχές του 20ου αιώνα, κάποιος Γεραγώτης στον πατέρα της Μαριγώς, της γιαγιάς του παππού μου, που ήτανε πράγματι η πεντάμορφη του Παπάδου.

Βρισκόμαστε στη Λέσβο. Στον κόλπο της Γέρας. Τον στεφανωμένο από τα πέντε χωριά που δόξασε ο Οδυσσεάς Ελύτης στο Άξιον Εστί:

*«Και πολύ πιο βαθιά πίσω απ' τα κύματα
στο Νησί με τους κόλπους των ελαιώνων
Μια στιγμή μου εφάνηκε θωρούσα Εκείνον
που το αίμα του έδωσε να σαρκωθώ
τον τραχύ του Αγίου δρόμου ν' ανεβαίνει
Μια φοράν ακόμη
στα νερά της Γέρας ν' ακουμπά τα δάχτυλα
και τα πέντε ν' ανάβουνε χωριά
ο Παπάδος, ο Πλακάδος, ο Παλαιόκηπος,
ο Σκόπελος και ο Μεσαγρός
εξουσία και κλήρος της γενιάς μου»*

«Το Άξιον Εστί, Η Γένεσις»

Εξουσία και κλήρος και της δικής μου γενιάς, μια και η μητέρα μου καρπός της Γέρας είναι. Ο παππούς της ήταν ο Αντώνης Χατζηβασιλείου. Αυτός που έκανε κάποτε εκείνον τον Γεραγώτη να μείνει μ' ανοιχτό το στόμα. Πώς ήταν ποτέ δυνατό να παντρέψει ο πατέρας της Μαριγώς την ομορφονιά του, το καμάρι του Παπάδου, με έναν γαμπρό... τόσο μακριά! Στον Μεσαγρό! Στην πραγματικότητα ένα χιλιόμετρο μόνο απέχει ο Μεσαγρός του Αντώνη από το Παπάδος της Μαριγώς! Αλλά τότε το μακριά και το κοντά μετρούσε αλλιώς. Η δε Μυτιλήνη, η πρωτεύουσα του νησιού, αυτή πια για κείνον τον Γεραγώτη θα ήταν Νέα Υόρκη! Τι είχε λοιπόν κι άξιζε ο Αντώνης την Ωραία της Γέρας; Γιατί η Μαριγώ ήταν πράγματι εκπάγλου καλλονής. Τα διπλά της χρόνια είχε εκείνος. Κόντευε τα σαράντα, κρινάκι 20 ετών εκείνη. Κι όμως. Ήταν όμορφος, είχε παράστημα κι ήταν από τους προύχοντες του νησιού. Λαδέμπορας πετυχημένος. Το λιοκτήματά του «ένας κόλπος» που ασήμιζε στον ήλιο κι αντανakλούσε το είδωλό του στη θάλασσα. Το εργοστάσιό του, στο Πέραμα, έβγαζε πρώτης τάξεως λάδι που έστελνε κατευθείαν στην Πόλη.

Από την παραγωγή, λοιπόν, στη μεταποίηση και στο εμπόριο, όλος ο κύκλος της οικονομίας που έκανε τότε το νησί μία από τις πρώτες εκβιομηχανισμένες περιοχές της Ελλάδας, στα χέρια του. Στη δούλεψή του ο Αντώνης είχε μια οικογένεια που έμενε στον Παπάδο. Υπηρέτες να τους πεις; Μα οι σχέσεις αυτές αφεντικών και προσωπικού δεν ήταν μόνο οι απρόσωπες σχέσεις «κεφαλαίου» και «εργατικής τάξης». Ο αφέντης ήταν και πάτρωνας, προστάτης, μεριμνούσε για «τους κάτω». Στεφάνωνε τα παιδιά τους, βάφτιζε τα εγγόνια τους, κι αν ο πλούτος του το επέτρεπε, μεριμνούσε και για την κοινότητα. Έχτιζε κρήνες, σχολεία και νοσοκομεία.

Εφτά παιδιά έκαναν η Μαριγώ και ο Αντώνης. Εκείνος πάντα φευγάτος στις δουλειές στην Πόλη. Αγαπήθηκαν; Ποιος ξέρει. Πάντως εκείνος, όταν ήθελε να απευθυνθεί στη Μαριγώ, φώναζε ένα από τα παιδιά: «Ει, Βασίλη, πες στη μητέρα σου...»! Μπορεί όμως και να το έλεγε αγάπη αυτό που είχαν. Ποιος ξέρει. Σαν τις χιλιομετρικές αποστάσεις και η αγάπη. Άλλη ήταν η σημασία της τότε.

Πέρασε ο καιρός και ο Αντώνης το έκλεισε το εργοστάσιο και κράτησε μόνο το δεύτερο που έφτιαξε με τα παιδιά του και άλλους συνεταιίρους, την Ε.Σ.Ε.Μ.: **Ελαιουργική Σαπωνοβιομηχανική Εταιρεία Μυτιλήνης**. Σαπούνι φίνο, ονομαστό στην αγορά! Και λάδι καλό. Στον τενεκέ φιγούραρε μια νέα κοπέλα που κρατούσε ένα κλαδί ελιάς. Ήταν η κόρη του γιού του Αντώνη, του Βασίλη Χατζηβασιλείου. Η μαμά μου!

Θυμάμαι τη μητέρα μου να αγανακτεί με το τρίμα σαπουνιού που είχαμε στο σπίτι για τα πιάτα. Δεν άφριζε. Μια μέρα δεν άντεξε. Ήρθε από την αγορά με ένα υγρό πιάτων στο χέρι. Θα πρέπει να πληγώθηκε ο παππούς. Το δεύτερο χτύπημα ήρθε με το σαμπουάν για τα μαλλιά που πήρε τη θέση της πλάκας πράσινου σαπουνιού στην άκρη της μπανιέρας. Που να ήξερε ο παππούς Βασίλης ότι χρόνια αργότερα το πράσινο σαπούνι θα πωλούνταν στα καταστήματα με τα «τοπικά και υγιεινά προϊόντα» σε συσκευασίες πολυτελείας!

Μα όλα αυτά τα διέσωσε ο φακός του φωτογράφου Γιάννη Τυροβολά. Το σπίτι του Αντώνη και της Μαριγώς, ΕΣΕΜ, τα στέφανα ενός γάμου, τα μηχανήματα ενός εργοστασίου, τα απομεινάρια μιας ζωής. Στο κλικ της φωτογραφικής του μηχανής αιχμαλωτίζει την οικονομική, βιομηχανική και κοινωνική ιστορία ενός νησιού.

Η Γέρα: το Μάντσεστερ της Μυτιλήνης.

Η Γέρα: ακμή και παρακμή.

Η Γέρα: εξουσία και κλήρος της γενιάς μου.

Ε.Σβορώνου